

Hef de scheidslijn tussen landbouw en natuurbeheer op

Het Nederlandse landschap is het gezamenlijke domein van boeren en natuurbeheerders. Maar doordat beide partijen naar top-prestaties streven, zitten ze elkaar behoorlijk in de weg. Integratie tussen landbouw en natuurbeheer is de oplossing. Het maakt boeren minder afhankelijk van geïmporteerde grondstoffen en natuurbeheerders minder afhankelijk van subsidies.

In de tv-serie 'Nederland van boven' was het goed te zien: onze akkers, weilanden en natuurgebieden liggen keurig zij aan zij. Tussen de kaarsrechte scheidslijnen halen de boeren top-oogsten en ontwikkelen de natuurbeheerders top-natuur. De optelsom laat echter zien dat het netto resultaat alles behalve 'top' is. Overbemesting, import van grondstoffen en een afnemende biodiversiteit tonen aan dat dit gescheiden systeem zichzelf uitholt. Het is bijna lachwekkend als je de activiteiten van landbouw en natuurbeheer naast elkaar legt. Aan de ene kant van de scheidslijn voeren natuurbeheerders zoveel mogelijk voedingsstoffen af: gras, graan, riet en snoeihout worden tegen enorm hoge kosten verwerkt als groenafval. Aan de andere kant slepen boeren zoveel mogelijk voedingsstoffen aan: geïmporteerde kunstmest, soja en granen. De landbouw in Nederland wordt 'gevoed' met nutriënten uit het buitenland terwijl de 'oogst' uit onze eigen natuurterreinen als afval wordt bestempeld. Integratie van landbouw en natuurbeheer kan het geheel wat meer in balans brengen, blijkt uit praktijkonderzoek in Brabant door het Louis Bolk Instituut, BION agriculture & food en de Brabantse Milieufederatie.

Integratie van landbouw en natuurbeheer gaat niet over 'makkelijke' natuur, zoals weide- en akkervogelbeheer. Dat type natuur valt goed te combineren met de huidige agrarische bedrijfsvoering en wordt door een groot aantal boeren met enthousiasme uitgevoerd. Integratie van landbouw gaat over 'moeilijke' natuur, zoals akkerreservaten en schrale hooi- en rietlanden. Hier valt voor beide partijen winst te halen als landbouw en natuurbeheer zich met elkaar gaan vervlechten. Met name voor melkveehouders kan het interessant zijn. Integratie wordt echter alleen een succes als boeren en natuurbeheerders hun eigen focus verleggen en zich gaan richten op het geheel.

Voor de natuurorganisaties zien wij een nieuwe vorm van natuurbeheer waarbij beheerders niet alleen 'hard core' natuur produceren maar ook de interactie opzoeken met de agrarische ondernemers. Zij moeten daarbij het nut voor de agrariër gaan meenemen in hun doelstellingen. Neem bijvoorbeeld het gemaaid riet en gras uit schrale hooilanden. De boer kan dat inzetten als strooisel in z'n koeienstal of als voer voor het jongvee. Maar dan moet het maaisel wel onder mooie weersomstandigheden geoogst worden en mag er geen giftig Jacobskruid tussen zitten. Natuurbeheerders zijn daar minder op gespitt. Daardoor gebeurt het vaak dat het maaisel slecht van kwaliteit is. Als natuurbeheerders op zulke graslanden gaan samenwerken met boeren, kan het dusdanig beheerd en geoogst worden dat het natuurmaaisel in het boerenbedrijf toegepast kan worden. Maar dan moeten de boeren ook hun streven naar een 'top-productie' loslaten. De grondstoffen uit de lokale natuurgebieden kunnen ze alleen gebruiken als ze hun bedrijfsvoering aanpassen. Bijvoorbeeld door voor een koeienras te kiezen dat het goed doet op natuurgras of een potstal te bouwen waarin riet en ander natuurmaaisel ingestrooid kan worden.

Een ander voorbeeld uit het Brabantse praktijkonderzoek gaat over het beheer van natuurlijke graanakkers. Nog geen tachtig jaar geleden, voor de landbouwintensivering, waren graanvelden een bloemrijke plek waar vogels en insecten leefden. Dit dynamische akkertype is door hoge bemesting en gewasbeschermingsmiddelen grotendeels verloren gegaan. Voor het behoud van de bedreigde akkerflora en -fauna hebben natuurorganisaties hun eigen akkers aangelegd. Het gaat hen om de bloemetjes en beestjes waarbij de graanopbrengsten meestal niet rendabel zijn. Landgoed De Hoevens in Alphen laat echter zien dat het ook anders kan. Door oude en bijzondere graansoorten in te zaaien, zoals de historische Sint Jansrogge, is het rendabel geworden om het natuurgras in

samenwerking met lokale bakkers te verwerken tot een uniek streekbroodje.

Integratie van landbouw en natuurbeheer is dus eigenlijk een co-creatie waarin beide partijen hun expertise inbrengen. Het sterke punt van natuurbeheerders is dat zij grote gebieden op elkaar kunnen laten afstemmen en een schat aan kennis hebben over ecologie. Boeren zijn ondernemers en vinden makkelijk manieren om producten een meerwaarde te geven. Daarnaast zijn ze gewend om op het weer te letten en op het juiste moment te zaaien en te oogsten. Als je deze twee kwaliteiten bij elkaar brengt, kan er een uniek multifunctioneel landschap ontstaan. Een ideaalplaatje is een landschap dat lage onderhoudskosten heeft omdat de agrarische, ecologische en recreatieve functies volledig met elkaar verbonden zijn.

Tot nu toe was er weinig noodzaak om aan integratie van landbouw en natuurbeheer te denken. Maar nu de subsidiekransen voor natuurbeheer dichtgaan en geïmporteerde grondstoffen in de toekomst alleen maar duurder worden, zullen beide partijen er beter van worden als ze het roer omgooien en een gezamenlijke koers uitstippelen. Als de integratie van landbouw en natuur goed wordt uitgevoerd, is Nederland niet alleen mooi vanboven maar ook prachtig van binnenuit.

Udo Prins, onderzoeker op het Louis Bolk Instituut Driebergen & Annelijn Steenbruggen, journalist